

SUFLETUL ROMÂNESC NU CUNOAȘTE FRONTIERE. BOIERUL VASILE STROESCU

Rodica Andruș

Fii ai aceluiași neam, frați întru credință, datini și cultură, românii de dincoace și de dincolo de Prut au cunoscut, de-a lungul istoriei lor zbuciumate multe momente de restriște, de nedreptăți și de asuprire națională.

Transilvania, încorporată regatului feudal maghiar, devenită principat autonom în 1541, trecută sub dominația austriacă și apoi austro-ungară după pactul dualist din 1867, revenită la patria mamă în 1918, ciuntită prin Dictatul de la Viena din 1940, eliberată după al doilea război mondial, a fost, nu numai centrul politic și spiritual al dacilor, ci un izvor nesecat de minți luminate, de luptători pentru păstrarea și afirmarea ființei naționale.

Bucovina, răpită în urma tratatului de la Kuciuk-Kainargi (1774) și alipită Austriei (1775), a fost încorporată Galiției (1786) iar după 1817 în școli s-a introdus limba poloneză. După 1849, când devine ducat autonom, școlile trec sub îndrumarea Consistoriului Episcopal din Cernăuți (1851)¹. După frământările politice din 1848 a urmat o epocă de renaștere națională, acțiuni importante având loc mai cu seamă în domeniul culturii. Trebuie amintită activitatea Societății pentru literatura și cultura română (înființată în 1865), a Societății „Arboroasa”, a Societăților studențești „Armonia”, „Tudor Flondor”, „Lumina”, a ziarului „Bucovina” (ce a apărut între 16 octombrie 1848-2 octombrie 1850, sub redacția lui Gheorghe și Alecu Hurmuzachi, a „Gazetei Bucovinei” (1891-1897)² etc. Nu trebuie trecuți cu vederea nici alți frunzași bucovineni – mitropolitul Silvestru Morariu, preotul Andrei Vasilovici, Iraclie Porumbescu din Stupca (tatăl compozitorului Ciprian Porumbescu care va fi dirijor al corului Societății „Arboroasa”), iar mai apoi în primii ani ai secolului XX, Iancu Flondor, frații Hurmuzachi și mulți, mulți alții care au militat pentru unirea cu România publicând în paginile ziarului „Glasul Bucovinei” apărut la 22 octombrie 1918 sub redacția lui Dionisie Bejan. În primul număr al ziarului Sextil Pușcariu scria: „Vrem să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocârmuim singuri, precum o cer interesele noastre românești”³. Legăturile între românii din Bucovina, Transilvania și România au fost permanente. În timpul evenimentelor din 1848-1849 și-au găsit adăpost la Cernaucă, moșia familiei Hurmuzachi, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Anastasie Panu, Alecu Russo, Al. I. Cuza. Aici, în Bucovina a fost adus, escortat de cazaci, George Bariț, eliberat la intervenția lui Gheorghe Hurmuzachi. Din Transilvania au venit, tot la Cernaucă Andrei Șaguna, Grigore Mihali, Aron Pumnul care va deveni primul profesor de limba română în Bucovina⁴ și alții.

Doxachi Hurmuzachi scria că acele zile „au produs acest bine că bărbații români, care simt adânc și sunt gata a se jertfi pentru națiunea lor, împinși de o putere nerezistibilă, se cunosc, se iubesc și se îndatoriră unii pe alții, legându-se și unindu-se spre binele neamului cu legăminte atât de plăcute precum și trainice.... Răzlețul trup al națiunii noastre, fără îndoială s-a îndesit și s-a încheat”⁵.

Au participat la serbările de la Putna din 1871 românii din „țară” și din Transilvania, cu acest prilej Ciprian Porumbescu declarându-i lui Mihai Eminescu „Am cântat aici întregii Dacii”. După aceste serbări T. Ștefanelli scria, mai târziu, „Studentii, poporul și inteligența (intellectualitate n. n.) au văzut, au simțit și au înțeles cu toții că hotarele nu pot împiedica manifestările entuziaste ale unui popor pentru o idee, pe care a urmărit-o și serbarea de la Putna. Deși despărțiți prin hotare politice toți știu că sunt unul și același neam și această convingere va mări puterea lor de rezistență și îi va oțeli în lupta pentru neam, lege (religie n. n) și țară”⁶.

În anul 1900 Iancu Flondor și George Popovici au pus bazele Partidului Poporal Național cu oficiul „Deșteptarea” sub conducerea preotului Atanasie Gherman pentru ca, în 1904 să apară și revista

¹ Victor Dobrescu, Pedagogiul din Cernăuți (1848-1947). O prestigioasă școală românească din Bucovina, în „Țara fagilor”, Almanahul cultural literar al românilor nord-bucovineni, X, Cernăuți, 2000, p. 121-136.

² Ioan Căpreanu, Istorie și cultură românească (1775-1918), Iași, 1995, p. 46 și urm. și p. 75.

³ Ibidem, p. 117-118.

⁴ Ibidem, p. 38-41.

⁵ Din corespondența familiei Hurmuzachi cu G. Bariț, p. 63, apud. Ioan Căpreanu, op. cit., p. 39.

⁶ Teodor Ștefanelli, Amintiri despre Eminescu, în „Junimea literară” din 1909, apud Ioan Căpreanu, op. cit., p. 65.

„Junimea literară”⁷. Lupta permanentă și susținută a românilor bucovineni a fost încununată de succes în 1918 când, la 25 noiembrie Congresul General al Bucovinei a hotărât unirea necondiționată cu România. Dar evenimentele politice internaționale și-au spus din nou cuvântul și, prin pactul Ribbentrop-Molotov (1940) nordul Bucovinei, ținutul Herța și Basarabia sunt anexate Uniunii Sovietice fără acordul sau consultarea românilor.

Basarabia a avut o istorie la fel de zbuciumată ca și celelalte teritorii românești căzute sub dominația străină. Vechi teritoriu românesc, al cărui nume derivă de la Basarabii întemeietori ai Țării Românești, teritoriul dintre Prut și Nistru a intrat în componența Rusiei țariste în urma păcii de la București din 1812. „Țara aceasta rar s-a bucurat deplin de bunurile ei. Pe pământul ei au curs atâtea lacrimi și sânge, a fost atâta încălcare și atâta silă încât privirile și cântecele urmașilor au rămas triste. Sfânt pământ al Moldovei, din munte la Nistru, oricât au cercat cei vicleni să te sfârtece, cei răi să-ți strice rânduielile, cei întunecați să ridice dușmanii, tu ești unul și nedespărțit, ca un uriaș mormânt în care dorm părinții noștri...”⁸ scria Mihail Sadoveanu. Într-adevăr, acest teritoriu românesc a fost o veșnică monedă de schimb la discreția marilor puteri. În 1856, prin tratatul de pace de la Paris încheiat la 30 martie după terminarea războiului Crimeii (1853-1856) României i se restituie trei județe din sudul Basarabiei – Cahul, Bolgrad și Ismail – care formau Bugeacul, dar, în 1878, Congresul de la Berlin răpește din nou aceste teritorii românești în favoarea Rusiei, România primind Dobrogea și Delta Dunării aflate sub dominația otomană. Era prețul pe care statul român îl plătea pentru recunoașterea internațională a independenței sale, cucerită cu enorme jertfe pe câmpiile însângerate ale Bulgariei.

Ca și în Bucovina, anul 1918 aduce și în Basarabia încununarea luptei de eliberare națională prin hotărârea din 27 martie a Sfatului Țării de unire cu patria mamă. Dar ca și în cazul Bucovinei unirea este anulată în 1940, prin tratatul Ribbentrop-Molotov⁹.

Încă din 1867 în teritoriul dintre Prut și Nistru limba română a fost înlocuită cu cea rusă, desfășurându-se un intens proces de rusificare, atât prin deportări ale românilor care urmăreau schimbarea compoziției demografice, cât și prin colonizarea unei populații de alte naționalități (ruși, ucrainieni etc.). Cele mai masive deportări au avut loc după 1940. Primul val de mari deportări ale românilor se înscrie între 28 iunie 1940 - 22 iunie 1941 când sunt expediați în Siberia peste 300.000 de români iar alți 250.000 sunt deportați în al doilea val (1944-1948)¹⁰.

După al doilea război mondial o parte din teritoriul basarabean a fost acordat Ucrainei: Basarabia, Bucovina de nord, Herța și Bugeacul cu ieșirea la Marea Neagră¹¹.

Ca și în celelalte teritorii românești aflate sub ocupație străină și în Basarabia s-a manifestat în permanență spiritualitatea românească un rol important având intelectualitatea și corpul clerical¹².

În șirul minților luminate ale Basarabiei care au gândit și simțit românește se numără și boierul Vasile Stroescu. În cercetările noastre am găsit același nume purtat de boieri din Bucovina, dar nu avem certitudinea legăturilor de rudenie, fără însă a putea exclude posibilitatea existenței lor. Astfel revista Societății „Arboroasa” din Cernăuți publică o imagine a bisericii construită aici de boierul Stroescu în 1607 și incendiată în 1992¹³. Aceeași revistă, în numărul pe 1999¹⁴ menționează că la 1802 existau în Bucovina: Constantin Stroescu proprietar a ½ din Brăiești, cu domiciliul în aceeași localitate și Ursachi, Panaite și Mihalachi Stroescu, mazili, stăpânind 4/8 din Subraneș și 2/10 din Stănești pe Siret¹⁵.

Un alt Stroescu este menționat în 1904 de Enciclopedia Română. Aici scrie: „Stroesco Mihail V., filantrop român, născut în 1836 într-o familie fruntașă și bogată basarabeană. Studiază la Chișinău; intră în armata rusă de unde repășind (eliberându-se n.n.) după șase ani a ascultat în Petersburg studii naturale, completate cu doi ani la Paris. În 1868 s-a căsătorit cu Elisa Nedelcovici. A donat guvernului

⁷ Ibidem, p. 91.

⁸ apud Mihai Cimpoi, Basarabia sub steaua exilului. Fenomenul basarabean, București, 1994, Foia de gardă.

⁹ Hannes Hofbauer, Viorel Roman, Bucovina, Basarabia, Moldova. O țară uitată între Europa de vest, Rusia și Turcia, București, 1995, p. 74.

¹⁰ Mihai Cimpoi, op. cit., p. 168-169.

¹¹ H. Hofbauer, V. Roman, op. cit., p. 144.

¹² Boris Buzilă, Din istoria vieții bisericești din Basarabia (1812-1918; 1918-1944), București-Chișinău, 1966. Lucrarea prezintă pe larg implicațiile pe care evenimentele politice le-au avut asupra bisericii ortodoxe române din Basarabia.

¹³ „Țara fagilor”, Cernăuți, 1993, p. 15.

¹⁴ Idem, VIII, Cernăuți, 1999, p. 10-33. Articolul lui Dumitru Conahine Boierii, mazilii, rușii și alți proprietari de pământ în Bucovina la 1802. Stroiești apar la p. 28, poziția 159.

¹⁵ mazilii = domni sau demnitari scoși din funcție; descendent al unei familii boierești de rangul al doilea; răzeș însărcinat cu strângerea birurilor, cf. Vasile Breban, Dicționar al limbii române contemporane, București, 1980, p. 339.

român 50.000 ruble pentru ajutorarea școlilor sătești; Asociației pentru sprijinirea meseriașilor din Bucovina 25.000 florini sub numele de Fundațiunea soților Mihail și Elisa Stroescu; a contribuit cu sume mari la fondurile Atheneului Român, Azilului Elena Doamna, Societății "Curtea de Argeș". Pentru clădirea și susținerea unui spital în satul Pociumbați de pe moșiă sa din Basarabia a testat (donat n.n.) întreaga sa avere la sfârșitul vieții –15/27 iunie 1889¹⁶.

Datele biografice de care dispunem pentru Vasile Stroescu sunt lacunare. A trăit între 1849 – 1925, s-a născut la Trinca lângă Hotin și a murit la București. Prezentarea sa în Dicționarul Enciclopedic Ilustrat este foarte succintă. Se menționează: „Jurist și mecenat român. Înființează școli în Basarabia și Transilvania. Primul decan al Parlamentului României Mari. Membru de onoare al Academiei Române”¹⁷.

Interesul lui Vasile Stroescu față de situația românilor din Transilvania s-a manifestat deopotrivă pe plan cultural și economic. Într-o perioadă în care politica de desnaționalizare din această provincie era în plină desfășurare, singurele lăcașe de păstrare a limbii și culturii românești fiind biserica și școlile confesionale susținute de comunitățile sătești sărace, care nu puteau asigura pentru învățători minimum salarial cerut de lege, Vasile Stroescu a donat mari sume de bani pentru susținerea acestor școli¹⁸. Au existat desigur și alți donatori din moment ce, în 1874 într-o scrisoare din Pesta din 3/15 aprilie, Vicențiu Babeș atrăgea atenția să se trimită scrisori de mulțumire pentru că „boierii bucovineni țin mult la formă”¹⁹, făcând referire directă la George Popoviciu din Stroești. Neîndoiros însă că se detașează donația lui Vasile Stroescu pentru gimnaziul din Brad. „La stăruințele entuziastului director de atunci, dr. Pavel Oprea, reprezentanța gimnazială din 21 mai 1906 a decis înființarea fondului pentru o nouă clădire, luând ca izvor venitele unei colecte publice în întreaga Mitropolie ortodoxă a Transilvaniei”²⁰. Reacția lui Vasile Stroescu este promptă și generoasă. În Monografia citată scrie: „Un mare binefăcător a fost Vasile Stroescu. Acesta, la recomandarea lui Partenie Cozma, directorul băncii Albina din Sibiu, a donat pe seama fondului gimnazial suma de 100.000 coroane, în anul 1906, cu condiția ca suma să se folosească numai pentru construcția noului local și anume în faza de finisare, după ce construcția este acoperită”²¹. Dacă ținem cont de faptul că fondul gimnazial dispunea de 300.000 coroane – fără a include aici donația Stroescu, iar planurile și devizul pentru construcție se ridicau la 290.000 coroane, vom înțelege mai bine mărinimosul gest al boierului basarabean²². Construcția a fost terminată abia în 1922 cu ajutorul fondului dat de Vasile Stroescu, cu ajutoare de la Consiliul Dirigent al Ardealului și de la guvernul României întregite²³.

Boierul basarabean a donat bani și Astrei, din care s-au instituit burse pentru elevi. Au fost bursieri ai lui Vasile Stroescu : Vasile Buteanu, clasa II, pentru studierea industriei lemnului la Câmpulung-Bucovina; Ciril Munteanu, clasa I pentru același gen de studii la aceeași școală; Lucreția Iosif, clasa IV pentru studierea dantelăriei la Praga și Tiberia Barcianu pentru dantelărie la Viena²⁴. Aceasta va deveni maestru de studiu la atelierul de țesătorie înființat în 1907 la Orăștie prin strădania Astrei și sub conducerea Elenei Hossu-Longin²⁵. Suma donată de Vasile Stroescu era de câte 2.500 coroane pentru dantelărie la Viena și Praga și câte 600 coroane pentru industria lemnului, deci un total de 6.200 coroane²⁶.

Un alt domeniu al culturii care a intrat în atenția boierului Stroescu au fost bibliotecile populare ca mijloc de ridicare a nivelului cultural al locuitorilor satelor. „Cărți, cărți pentru popor ! Acolo e un suflet mare

¹⁶ C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*. Publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, tomul III, Sibiu, 1904, p. 1028.

¹⁷ Dicționar Enciclopedic Ilustrat, Chișinău, 1999, p. 1710. Coordonatori de proiect Nicolae Guțanu, Gheorghe Ierizeanu și Andrei Țurcanu. În Dicționar se dă ca an al nașterii 1845 și al morții 1926, în timp ce pe piatra tombală sunt dați anii 1849-1925. Inclinaș să dăm crezare inscripției de pe monumentul funerar.

¹⁸ Eugenia Glodariu, *Bibliotecile populare ale Astrei*, II, în *Acta MN*, VII, Cluj, 1970, p. 318

¹⁹ I. Lazăr, *Învățământul pedagogic, gimnazial și liceal din sud-vestul Transilvaniei în perioada 1853-1883*, în *Sargetia*, XXVII/2, Deva, 1997-1998, p. 85.

²⁰ N. Lupei, R. Neagu, *Monografia Liceului „Avram Iancu” Brad, 1869-1969*, Sibiu, 1969, p. 71.

²¹ Ibidem, p. 57.

²² Ibidem, p. 53.

²³ Ibidem, p. 75.

²⁴ „Transilvania”, IV-V, 1913, p. 358.

²⁵ V. Achim, Elena Hossu-Longin, reprezentantă de frunte a feminismului românesc în județul Hunedoara, în *Sargetia*, XIII, Deva, 1977, p. 427.

²⁶ „Transilvania” - supra nota 19. Vezi și Rodica Andruș, *Lucrările generale ale Astrei ținute în județul Hunedoara, în Sargetia*, XXI-XXIV, Deva, 1988-1991, anexa VIII.

care cere lumină.... Acolo-i puterea și viitorul nostru", scria „Solia satelor” în 1913²⁷. Donația făcută pentru înființarea de biblioteci se ridica la suma de 25.000 coroane pentru 3.000 de biblioteci. „Astra” a încercat ca din această donație să înființeze numai 150 de biblioteci populare în comitatele Maramureș, Sătmăr și Bihor dar donatorul și-a susținut oferta inițială. Din donația Stroescu s-au tipărit și legat câte 3.000 de exemplare din patru lucrări alese de donator și s-au cumpărat, în același număr, alte două lucrări²⁸.

Pe tărâm economic Vasile Stroescu a sprijinit inițiativa lui Vasile Osvadă pentru înființarea de cooperative sătești promițând alte o sută de mii coroane pentru înființarea de reuniuni de credit în Bihor²⁹. Nu toată lumea a înțeles bunele sale intenții. Conducătorii băncilor existente în Bihor s-au alarmat „pe cuvânt că înființându-se acelea, în timp apropiat vor putea doară să fie un pericol pentru băncile de acolo”³⁰.

După înfăptuirea Marii Uniri din 1918 Vasile Stroescu s-a stabilit la București fiind președintele Camerei primului parlament al României întregite, așa cum reiese din piatra sa tombală.

Spirit luminat și în același timp un om bogat boierul Stroescu a înțeles că românii sunt frați indiferent de provincia istorică în care trăiesc, că frontierele vremelnice nu pot și nu trebuie să-i despartă, că ajutorul dat de el poate contribui la ridicarea generală a românilor. De aceea am considerat că prezentarea chiar succintă a activității acestui mecena al neamului românesc este nu numai un gest de recunoaștere a meritelor sale ci, în același timp, un pios și tardiv omagiu.

²⁷ E. Precup, *Bibliotecile populare la sate*, în „Solia satelor”, Cluj, 1913, p. 2.

²⁸ *Bibliotecile sătești în „Transilvania”*, XLV, numărul 1/1914, p. 39. Vezi și Rodica Andruș, *Din activitatea bibliotecilor înființate de Astra în județul Hunedoara*, în *Sargetia*, XX, Deva, 1986-1987, p. 389-396. Regulamentul de înființare și administrare a bibliotecilor populare, în Rodica Andruș, *Lucrările adunărilor generale.....*, p. 449-451.

²⁹ „Revista economică”, XIV, nr. 2/1912, p. 259 și nr. 34/1912, p. 263.

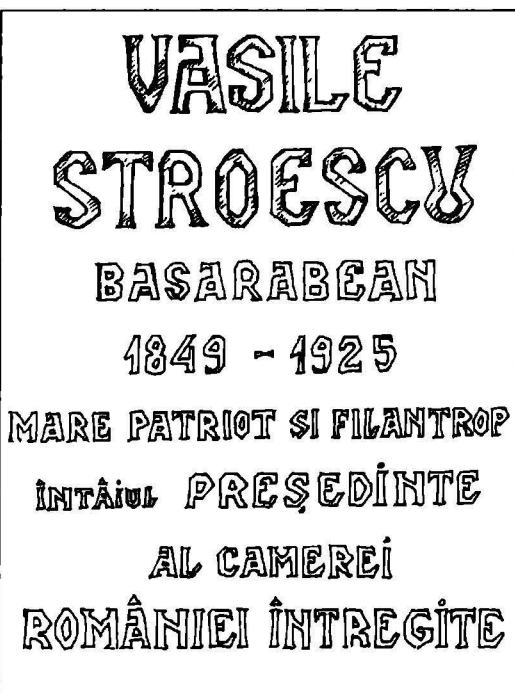
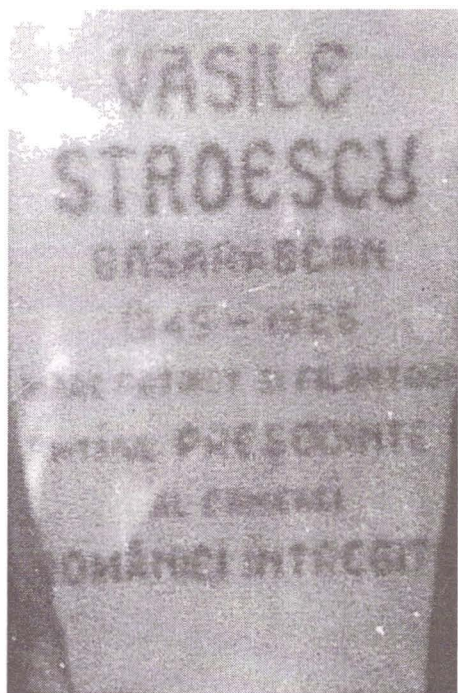
³⁰ Băncile și însoțirile economice sătești, în „Revista economică”, XIV, nr. 34/1912, p. 363-365.

Foto 1. Boierul Vasile Stroescu

Foto 2. Mormântul lui Vasile Stroescu din București:
în dreapta, fruntașul politic basarabean, Pantelimon
Halippa și în stânga, Gheorghe Cristescu
(Plăpumaru), primul secretar al Partidului Comunist
Român

3. – 4. Detaliu de pe piatra tombală a lui Vasile Stroescu (foto și desen)

L'ÂME ROUMAIN NE CONNAÎT PAS DES FRONTIÈRES. BOÎARD VASILE STROESCU

Résumé

L'article presente en generalement la situation politique des provinces roumaines qui ont connus la domination étrangère (Transilvania, Bucovina et Basarabia).

Ils sont esquissés quelq'uns des actions des roumains pour garder et affirmer des liaisons permanentes entre les roumains de toutes les trois provinces historiques. Parmi ceux qui ont contribué à la maintenir des liaisons entre roumains est compté le boïard de Basarabia, Vasile Stroescu, juriste, qui a doné des importantes sommes d'argent pour écoles, bourses d'enseignement, bibliothèques populaires et fondation des banques populaires aux villages.

Après la Grande Union de 1918 il a été le premier président de la Chambre de la Roumanie qui a été unie.

LA LISTE DES ILLUSTRATIONS

Fig.1-ère. Le boïard Vasile Stroescu

Fig.2-ème. Le tombeau de Vasile Stroescu de Bucarest. À la droite le représentant politique de Basarabie, Pantelimon Halippa, à la gauche, Gheorghe Cristescu (Plăpumaru), le premier secretaire du Partie Comuniste Roumain

Fig. 3 – 4. Le detail sur la pierre du tombeau de Vasile Stroescu.